

DIMENSIUNEA RELIGIOS-MORALĂ A DIVERSITĂȚII CULTURALE ÎN EDUCAȚIA ACTUALĂ

THE RELIGIO-MORAL DIMENSION OF CULTURAL DIVERSITY IN CURRENT EDUCATION

Roxana DOROBANTU-DINA, dr., profesor,
Școala Gimnazială „I.C. Lăzărescu”, Țițești-Argeș, România
ORCID 0000-0002-7216-6785
scoala.iclazarescu1@yahoo.com

Roxana DOROBANTU-DINA, dr., teacher,
Secondary School “I.C. Lazarescu”, Titesti-Arges, Romania

CZU: 37.017.93

DOI: 10.46727/c.v2.21-22-03-2024.p51-57

Abstract. This article brings to the fore the need to approach current education from the perspective of cultural diversity, taking into account its religious-moral dimension. It can be seen that the religious-moral dimension of education leads to the acceptance of cultural diversity, as a norm of conduct, this being the ideal towards which any society tends, at all times. All the more the reference is made to the approach to diversity with flexibility and tolerance in the last 30 years, from the perspective of socio-cultural, linguistic, psychological or physical differences between students. The school, as an educational and cultural institution, aims to offer equal opportunities to everyone, the opportunity to learn at their own pace and adapted expression of individual personality traits. From a global perspective, cultural diversity implies the application of the principle of normalization. This ensures the access of all people to current living conditions, regardless of ethnicity, race, religion, culture, social group, etc. Each student, as a partner in the act of teaching-learning-evaluation, comes with his own experience, has his own personality, which we find in collaborative relationships, learning style, interest in existential issues and, necessarily, in the cultural context to which he belongs.

Keywords: culture, cultural diversity, intercultural education, competence, religion

Diversitatea culturală presupune totalitatea mijloacelor care alcătuiesc cultura, atât la nivel micro- cât și la nivel macrosocial, întrucât nu există o singură cultură, ai cărei adepți să fie toți oamenii. Există o diversitate culturală, ai cărei beneficiari sunt ființele umane. Fiecare popor sau grup etnic vine cu „zestrea” sa culturală, de care ne bucurăm cu toții, din care ne inspirăm sau adoptăm câte ceva. Astfel, în acest amplu proces de globalizare [20], la care se face referire tot mai mult în ultimii 20 de ani, este dificil de precizat în ce măsură acest fenomen aduce beneficii sau deservicii populației dintr-o țară sau alta; un lucru este cert: exista tendința de uniformizare a culturii, ceea ce conduce spre pierderea identității culturale și a specificității unui popor.

Actul educațional este cu atât mai calitativ, cu cât sunt identificate și aplicate acele dimensiuni instructiv-educative, care vin în sprijinul tuturor categoriilor de elevi, asigurând succesul și formarea profilului absolventului pregătit să se integreze socio-profesional.

Ritmul alert al transformărilor din toate domeniile vieții sociale, economice, culturale etc., ca urmare a evoluției științei și tehnologizării la scară foarte extinsă, își pune amprenta indubitabil asupra educației. Până la sfârșitul secolului al XX-lea finalitățile și conținutul educației erau influențate în foarte mare măsură de cadrul socio-economic. În etapa actuală a

societății meta-moderne, schimbarea este determinată de educație, fapt care susține evoluția societății și traiectoria pe care o urmează.

Conexiunile de ordin moral-etic se află într-o continuă emancipare. Printr-o radiografie succintă a stării de fapt, se dovedește că, pe cale rațională au fost atinse doar parțial garanțiile solidarității și păcii la nivel global. De aceea, trebuie recunoscute și aplicate drepturile omului printr-o serie de acorduri internaționale, ce constituie fundamentul instrumentelor moral-etice și juridice operante la nivel global.

Progresul fulminant al științei, materializat în tehnologizare și digitalizare, constituie un domeniu nou pentru soluționarea unor probleme privind forța de muncă. Trebuie găsite soluții moral-etice și create noi abordări în domeniul educației. Valorile din sfera educației religios-morale pot fi fundamente ale diversității culturale în educația actuală, întrucât acestea constituie premisele echilibrului pentru viața socio-economică și culturală din toate timpurile. Astfel, dimensiunea religios-morală a diversității culturale în educația actuală are la bază seturi de valori esențializate în documente curriculare [18] din care cităm: „Manifestarea unui comportament moral, în viața personală în viața societate, în acord cu valorile religioase; raportarea experiențelor din viața de zi cu zi la principiile religioase, cu respectarea identității și diversității religioase; exprimarea unor aprecieri personale privind semnificația morală a comportamentului persoanelor din textele studiate; evidențierea actualității unor reguli sau principii vechi-testamentare în lumea de astăzi, prin exemple; selectarea unor reguli de comportament moral-religios din diferite contexte de viață, din perspectiva unor criterii date; prezentarea și discutarea unor studii de caz referitoare la comportamente din viața cotidiană manifestate în acord/dezacord cu poruncile din Decalog; stabilirea de comparații între poruncile din Decalog și alte reguli de comportament din diferite contexte de viață cotidiană (de exemplu, familie, grup de prieteni, școală, societate, biserică); identificarea unor elemente de diversitate în modul de manifestare a credinței, pornind de la realități din viața familiei, a clasei, a școlii, a comunității; realizarea de proiecte de grup pe tema modului în care copiii se pot implica în viața comunității (de exemplu, vizitarea bătrânilor singuri din comunitate, activități de ajutorare a persoanelor sărace); prezentarea modalităților de celebrare a diferitelor sărbători și tradiții religioase, în viața personală și în comunitățile de apartenență; participarea la sărbători religioase sau laice ale comunității, în diferite moduri (de exemplu, realizarea de serbări, interpretarea de colinde sau cântece tradiționale)”. [18]

În Europa s-au intensificat eforturile organizațiilor internaționale și al instituțiilor educative privind admiterea diversității culturale din perspectivă pluri- și multiculturală. Această preocupare vine ca urmare a faptului, că în timp au fost juxtaponeri sau marginalizarea culturii unora. Cultura unui popor nu este statică; ea se integrează și se transformă prin relațiile multiple dintre oameni.

Diversitatea culturală există, nu trebuie negată sau minimalizată; ea „trăiește” prin oamenii care cred în ea, prin interdependența și transformările care o pun în valoare. Rolul educației și implicit al școlii este de-a stimula curiozitatea, creativitatea, deschiderea spre diversificarea intereselor culturale, nu de a accepta segregarea, asimilarea și barierele interculturale [13, p. 23]. E o misiune dificilă, într-un domeniu de mare interes, pentru că foarte ușor se poate „aluneca” într-o extremă nedorită. Sunt necesare abordări critice privind fluxul informațional, rolul educației fiind determinant în dezvoltarea capacității de discernământ.

Respectul pentru diversitate conduce către solidaritate globală, înțelegerea aproapelui, relații de înțajutorare bazate de valori religios-morale, fără a minimaliza importanța și păstrarea identității culturale a oricărui popor. [15]

Rolul educației este considerabil în acest sens, dar și problematic; *conceptul identității vizează două aspecte:*

- afirmarea propriei identități prin valorizarea originilor culturale și
- consolidarea relațiilor de grup. Neînțelegerea acestora poate conduce către relații subiective și lipsa dialogului cu oamenii care sunt de altă religie, etnie, rasă, cultură, condiție socială etc.

Rolul educației este fundamental în aria disciplinelor sociale. Elevii trebuie să conștientizeze valorile culturale proprii, așa cum sunt prezentate în „icebergul culturii” de profunzime și de suprafață [3, p. 36]. În felul acesta își cunosc rădăcinile și deopotrivă relaționează cu alții, indiferent de etnie, religie, culturală, rasă etc. Impactul cunoașterii altor culturi deschide perspectiva înțelegerii unicității propriei culturi, dar și acceptarea moștenirii culturale globale. [2, p. 28] Educația face să îi înțelegem pe ceilalți printr-o mai bună autocunoaștere; oamenii sunt caracterizați în raporturile cu alții, fie individual sau în grupurile de unde provin, exprimându-și fidelitatea culturală, într-o lume aflată în permanentă adaptare la nou și divers.

Conceptul de diversitatea culturală este utilizat tot mai frecvent în ultimii 20 de ani, fiind mediatizat intens odată cu Anul european al dialogului intercultural (2008). În 2007 Comisia Europeană a propus această acțiune, lansată sub deviza „Împreună pentru Diversitate!” Scopul acesteia a fost înțelegerea reciprocă și o mai bună conviețuire între oameni, indiferent de etnie, religie, rasă, cultură, condiție socială etc. În acest context sunt evidențiate avantajele diversității culturale, implicarea civică la problematica europeană și promovarea sentimentului de apartenență la Europa.

La nivel economic se remarcă o serie de schimbări. Sfârșitul anilor 1980 a generat conflicte etnice, războaie civile, interstatale pentru teritorii în zona Orientului, cât și dispute economice. Se remarcă o concurență acerbă geo-economică între marile puteri ale lumii. Întrucât acordurile internaționale nu mai permit încălcarea granițelor statale, mega-puterile economice ale lumii duc o reală competiție pentru „cucerirea” de noi piețe privind desfacerea produselor, la scară mondială [14, p. 39].

Conceptul economic lansat de Statele Unite ale Americii la începutul anilor 1980, bazat pe descentralizate, economie de piață și privatizare, a condus la adevărate transformări, generate de tranzacții financiar-bancare, ce au schimbat iremediabil cursul firesc al vieții sociale, morale, culturale etc. Se conturează tot mai pregnant influența și supremația banilor, a bancherilor, care schimbă și prejudiciază comportamentul întreaga omenire [17].

Se remarcă două direcții generale ale lumii contemporane: dorința de supremație pentru puterea absolută și recunoașterea identității naționale sau regionale. Pe de o parte sunt încercări de constituire a unor noi state naționale, iar pe de altă parte este minimalizat rolul statului național în societatea contemporană. Actualmente, se remarcă interesul pentru *deținerea puterii politico-economice și informaționale* la nivelul unor structuri internaționale, de către marile puteri ale lumii [1, p. 58].

De subliniat faptul că, odată cu dorința marilor puteri ale lumii de a domina cât mai multe piețe privind desfacerea la nivel mondial, statele „mici” fac eforturi pentru a depăși repetatele crize economice, fiind la pragul pauperismului, având dorința de a se dezvolta.

Specialiștii în domeniu subliniază următoarele aspecte:

- dominarea spiritului de către economic;
- minimalizarea socialului și
- globalizarea problemelor [2], [4, p. 133].

Globalizarea, ca fenomen ireversibil asupra tuturor domeniilor de activitate, este pozitivată prin înființarea unor rețele de comunicare științifică și tehnologică, aflate în conexiune cu cercurile de afaceri din toată lumea. Urmare a acestui fapt este nedezvoltarea în domeniul educației. Or, subestimarea educației generează un nivel social, economic, cultural scăzut, cu repercusiuni pe termen lung. [6]

Fenomenul demografic. Influențarea procesului educațional global din perspectivă demografică nu este îmbucurătoare. Deși există tendința de-a spune că rata de natalitate este în descreștere în ultimii douăzeci de ani, la nivel mondial populația este în creștere demografică.

Se remarcă diferențe semnificative de la o regiune la alta a lumii. În țările slab dezvoltate natalitatea este în creștere exponențială, la polul opus fiind țările industrializate. Aici se constată un ritm foarte scăzut sau zero al natalității. Fenomenul demografic este îngrijorător, întrucât rata de îmbătrânire a populației generează repercusiuni, nu doar asupra calității vieții, dar și asupra standardelor educaționale. Se remarcă însă un interes crescut pentru serviciile educaționale, ceea ce conduce spre unele constrângeri asupra sistemelor educaționale, care trebuie să vină în întâmpinarea nevoilor omului modern.

Fenomenul demografic și schimbările rapide generate de tehnologie și tehnologizare în toate domeniile de activitate, induc către un timp și spațiu tot mai comprimat; informația circulă cu putere, iar omenirea se află într-o relaționare crescândă, unele decizii având dimensiune globalistă [19, p. 22].

Fenomenul migrației economice. Mișcarea populației dintr-o regiune în alta, dintr-o țară în alta a existat din cele mai vechi timpuri, având forme diferite în funcție de epoca sau regiunea exploatată. Se constată însă că fenomenul migrațional al etapei actuale este în creștere. Mișcarea populației în scop economic este determinată în primul rând de nivelul de trai scăzut al acesteia dintr-o țară sau regiune. La aceasta se adaugă alți factori, dintre care amintim:

- spor demografic pozitiv în țările slab dezvoltate;
- depopularea unor zone rurale;
- urbanizarea accelerată și dezvoltarea economică a orașelor;
- interes crescut față de nivelul de trai și stilul de viață al țărilor dezvoltate;
- mediatizare, uneori subiectivă prin mass-media privind condițiile de trai din țările dezvoltate etc.

Alături de migrația economică, fenomen care este susținut și încurajat de către statele dezvoltate, ca necesitate a angajării forței de muncă ieftine, se află și *migrația refugiaților*. Astfel, este acreditată ideea că migrația este un fenomen complex. Cuprinde în egală măsură *probleme de ordin economic, social, cultural și educațional, atât pentru țările unde ajung migrații, cât și pentru țările de unde pleacă aceștia* [11, p. 44].

Studiile de specialitate au demonstrat, că atât țările care primesc migranți, cât și acelea de unde pleacă sunt în continuă creștere. Astfel, statele care au primit migranți se confruntă nu doar cu o creștere neașteptată a populației străine, dar și cu o serie de probleme generate de adaptarea socială, culturală, educațională a noilor veniți. Comparativ cu sfârșitul anilor 1960, valul migraționist cunoaște după 2010 un context social diferit: șomaj ridicat, tensiuni sociale, ura de rasă (xenofobia), lipsa unui cadru educațional pertinent pentru copiii migranților etc. [5] Datele statistice și sursele informaționale acreditate privind analiza efectelor crizei economice mondiale din acest moment nu sunt disponibile, dar conform mass-media, există o progresie aritmetică a schimbărilor. Acestea au repercusiuni în toate dimensiunile vieții noastre și, cu precădere, în cea socio-culturală și educațională.

Fenomenul migraționist conduce către relații de interdependență la nivel mondial, fapt care necesită nu doar primirea emigranților și integrarea acestora într-un mediu nou, ci ratificarea unor acorduri privind educația și diversitatea culturală.

Referindu-ne la premisele diversității culturale în educație, reliefăm o altă dimensiune a acesteia: *multitudinea limbilor vorbite*. Acestea sunt indubitabil expresie a diversității culturale. La ora actuală se vorbesc aproximativ 6000 de limbi, douăsprezece fiind vorbite de 100 milioane de oameni. În contextul creșterii demografice din unele zone ale globului în ultimii zece ani, a apărut o situație lingvistică inedită; aceasta face trimitere la diversitate, cu precădere în zonele metropolitane.

De asemenea, dobândesc o importanță crescândă limbile de circulație internațională, în condițiile deplasărilor tot mai frecvente, fie în interes de serviciu, burse de studiu sau călătorii de agrement. Astfel, dobândesc valențe sporite documentele curriculare privind *învățământul bilingv*, tot mai aplicat și apreciat în mediul liceal și universitar.

Privită dintr-o perspectivă pozitivă, *diversitatea lingvistică* trebuie apreciată ca un izvor de culturalizare, prin predarea limbilor străine. Astfel, fenomenul globalizării și implicit dezvoltarea identității culturale se dorește a fi într-o relație de completare continuă, nu de excludere reciprocă [10, p. 27].

Tehnologia informațiilor și comunicării (TIC) și mass-media, reprezintă factorii de maximă importanță, care au condus la schimbările rapide din toate domeniile vieții, în ultimii 30 de ani. Acestea constituie *reale premise ale diversității în educație pentru etapa actuală*. Ele au generat schimbări majore la nivel economic și socio-cultural, impunând o perspectivă nouă, globalistă.

Mijloacele de comunicare au cunoscut o îmbunătățire fulminantă (aplicații skipe, Google meet, email, Zoom, Whatsapp), care permit video-conferințe, tranzacții bancare și comunicări de orice tip, în orice moment, oriunde pe mapamond. Practic, tehnologia informațiilor domină lumea, situație care generează și unele neajunsuri pentru comunicațiile locale, acestea nemaiaivând aceeași stabilitate economică. [16] Se remarcă o influențare majoră la nivelul relațiilor personale și sociale, în contextul cuceririi planetare de către mijloacele de comunicare (audio, video) și diversificării gadgeturilor, din ce în ce mai performante și costisitoare.

Tehnologia informațiilor și comunicării (TIC) este unul din factorii determinanți ai globalizării economice, [21, p. 130] sociale, culturale, cu toate neajunsurile inerente acestui domeniu. Costurile mari pentru echipamente informaționale, îngreșesc accesul statelor mai puțin dezvoltate la ele. În acest context, statele industrializate dețin monopolul politic,

economic, cultural etc. Se creează astfel decalaje semnificative la nivelul sistemului educațional, și nu numai. Un număr restrâns de state au privilegii în domeniul industriilor culturale, produsele lor fiind distribuite pe toate continentele, unui număr din ce în ce mai mare de cumpărători, aceasta fiind una din premisele degradării distincțiilor culturale.

Globalizarea culturală poate servi drept cauză a apariției sentimentului de pierdere a identității culturale pentru unele state. Rolul educației este incomensurabil în domeniul tehnologiei informației și comunicării (TIC), ca factor determinant al dezvoltării, comunicării și apropierii dintre oameni – și nu doar din perspectivă interculturală [9, p. 7].

Educația pentru diversitate culturală contribuie la clarificarea evenimentelor, care uneori sunt mediatizate distorsionat sau simplist de mass-media. Soluția ideală ar fi, ca orice persoană sau grup să dispună de toate pârgurile educaționale pentru integrarea cu succes într-o lume aflată în schimbare. [12]

Această integrare este posibilă prin înțelegerea firească a relațiilor dintre oameni, indiferent de etnie, religie, rasă, cultură etc. Trebuie dimensionată corect relația dintre oameni și a omului cu mediul înconjurător, prin abordarea *noilor educații* în Curriculum școlar: educație interculturală și educația pentru mediu (ecologie).

În România, proiectele ce susțin diversitatea culturală reprezintă un capitol important pentru ducerea la îndeplinire a diversității în educație și cultură. Parte din aceste proiecte privind diversitatea culturală au fost destinate învățământului. Așa cum rezultă din analiza cercetărilor psihologice, elevii interacționează mai eficient într-un colectiv divers. Având experiențe din medii diferite de viață, elevii expun și iau contact cu situații inedite. În felul acesta se dezvoltă la nivel superior gândirea critică, elevii demonstrând un angajament și o motivație sporite [8, p. 63].

Antreprenorii de succes consideră că formarea tinerilor din perspectiva educației interculturale sporește capacitatea de colaborare și dialog, dincolo de limitele geografice. Diversitatea forței de muncă contribuie la soluții multiple și activități optimale, atitudine tolerantă, conștiință culturală și eficacitate din partea angajaților. Dar, poate fi și sabie cu două tăișuri, în situația în care oamenii au frustrări și renunță la a se mai identifica cu grupul din care fac parte, adoptând elementele culturale ale „gazdelor”.

Esențializând, considerăm că premisele diversității culturale în educație, pe care le-am enumerat, susțin postulatul conform căruia rolul educației este major în formarea competenței religios-morale a elevilor, iar diversitatea culturală este o necesitate stringentă a realității de fiecare zi.

Concluzionând, susținem că societatea modernă se bazează pe dimensiunea religios-morală a diversității culturale în educația actuală. Aceasta contribuie semnificativ la sistemul general de valori, sporește toleranța, înțelegerea, flexibilitatea și interacțiunea la nivel global. [7]

BIBLIOGRAFIE

1. ANTONESEI, L. *Paideia. Fundamentele culturale ale educației*. Iași: Polirom, 1996. 128 p. ISBN: 973-9248-08-x
2. CIOLAN, L. *Pași către școala interculturală*. Ghid de educație interculturală pentru cadrele didactice. București: Corint, 2000. 181 p. ISBN 978-9975-3355-6-0
3. CISCAI, L., & Marchiș I. *Educația interculturală și multimedia*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujană, 2008, 122 p. ISBN 978-973-610-784-9.
4. COZMA, T., *O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea*. Iași: Polirom, 2001. 216 p. ISBN 216 p. 973-683-799-8
5. Conferința internațională de educație. A 45-a sesiune *Educația pentru toți: A învăța să trăim împreună. Conținut și strategii de învățare: probleme și soluții*, Geneva, 5-8 septembrie, 2001. www.ibe.unesco.org
6. CUCOȘ, C. *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*. Iași: Polirom, 2000. 287 p. ISBN 973-683-445-X
7. CUCOȘ, C. *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*. Iași: Polirom. 2009. 376 p. ISBN 978-973-46-1405-9
8. CUZNEȚOV, L. *Jocul copilului și cultura educației familiei: Ghid pentru părinți, psihologi și educatori*. Chișinău: CEP USM, 2007. 184 p. ISBN 978-9975-70-119-8.
9. DOROBANTU-DINA, R. *Dimensiuni formative ale competenței interculturale în cadrul lecțiilor asistate de calculator*. CZU:37.016:004. În volumul Conferința internațională *Cercetarea și inovarea educației din perspectiva exigențelor actuale ale pieței muncii*. Chișinău: Tipografia UST. 30-31 octombrie 2021. Vol. 1. 225 p. ISBN 978-9975-76-368-4.
10. *Educație pentru toleranță*. În: *Didactica Pro. Revistă de teorie și practică educațională*. Chișinău: Centrul Educațional Pro Didactica. 2004, nr. 4 (26). ISSN 1810-6455
11. GHERGUȚ, A., FRUMOS, L. *Educația incluzivă. Ghid metodologic*. Iași: Polirom, 2019. 344 p. ISBN 978-973-46-7724-5.
12. HATTIE, J. *Învățarea vizibilă. Ghid pentru profesori*. București: Editura Trei. 2014. 222 p. ISBN 978-606-719-058-8
13. IVASIUC, A., KORECK, M., KOVARI, R. *Educația interculturală: de la teorie la practică*. Agenția „Împreună”, Institutul pentru studierea problemelor minorităților naționale. Convenția Internațională privind drepturile Economice, Sociale și Culturale. Timișoara. noiembrie 2010. 198 p. ISBN 973-683-689-4
14. NEDELCU, A. *Pedagogia diversității culturale – aspirații și rezoluții*. București: Humanitas, 2005. 205 p. ISBN 978-9975-3285-4-8
15. OPRIȘ, D., OPRIȘ, M. *Metode active de predare învățare. Modele și aplicații la religie*. Iași: Editura Sfântul Mina. 2006. 207 p. ISBN 973-790-1185; 978-973-790-1187
16. PAIU, M. *Tehnologiile informaționale ca suport indispensabil pentru un învățământ eficient*. În: *Studia Universitatis. Seria Științe ale Educației*. 2012, nr. 5(55), p. 46-50. ISSN 1857-2103.
17. POPESCU, S. *Comunicarea interculturală*. Iași: Editura Institutului European, 2013. 395 p. ISBN 978-973-611-938-5.
18. *Programa școlară pentru disciplina Religie clasele V-VIII Cultul ortodox*. Anexă la Ordinul Ministrului educației naționale 3393/28.02.2017, București, 2017
19. STĂNESCU, V. *Globalizarea: spre o nouă treaptă de civilizație*. Cluj-Napoca: Eikon, 2009. 486 p. ISBN 978-973-757-170-0
20. TIMIȘ, V. *Misiunea Bisericii și educația*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană. 2004.
21. VOICULESCU, F. *Analiza resurse-nevoi și managementul strategic în învățământ*. București: Aramis, 2004. 413 p. ISBN 973-679-039-8.